

УДК 378

Лоу Яньмей

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
ORCID ID 0000-0002-6892-9436
DOI 10.24139/2312-5993/2023.03/065-072

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА МУЗИЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті окреслюються фундаментальне та прикладне значення визначення сутності феномена музичний інтелект, як комплексної міждисциплінарної проблеми. Пропонуються різні підходи щодо розуміння вченими сутності музичного інтелекту. Розроблено компонентну структуру музично-інтелектуальних умінь здобувачів вищої освіти, до якої уналежили чотири компоненти: інтенціонально-ціннісний, музично-когнітивний, адаптивно-діяльнісний та художньо-організаційний.

Ключові слова: музичний інтелект, здатність, дієльність, компонентна структура, здобувачі вищої освіти, музичне мистецтво.

Постановка проблеми. Виявлення та облік психологічних факторів, що впливають на успішність навчання, дозволяють зробити висновок про необхідність пошуку найбільш ефективної стратегії розвитку студентів на всіх етапах освітнього процесу. Особливе місце в історії музичної психології та педагогіки займає осмислення значущості когнітивних ресурсів, які називаються вченими як музичний інтелект. Категорія «музичний інтелект» викликає і сьогодні подвійну та суперечливу реакцію у дослідників. На виправдання цьому може стати саме розуміння сутності музичного мистецтва, яке двозначне за своєю природою: з одного боку музика апелює до почуттів та переживань як композитора, виконавця, так і слухача, з іншого, -музичний текст у своїй звуковій організації строго структурований і впорядкований і, як вважає Жлуктенко В. І, може бути описан за допомогою математичних закономірностей (Жлуктенко, 2001). Малохатко Я., Акбаш К. вказують, «що деякі музичні твори стають більш популярними й дуже поширеними виключно завдяки своїй «математичній» структурі. Тож не дивно й популярність хіп-хопу з його ритмічним бітом і повторюваними імпрізаціями, частково обумовлена нашою вродженою математичною потребою в ритмі й повторюваних елементах» (Малохатко, Акбаш, 2011).

У контексті сказаного слід зазначити висловлювання засновника музичної діагностики Seashore С., який зазначав, що музиканти «...живуть в основному у світі почуттів та... їхнє навчання більшою мірою пов'язане з переживаннями, ніж із міркуваннями, тому розвиток

абстрактного мислення в музичній освіті, як правило, ігнорується» (Seashore, 1960). Наявність такої двоїстості (раціо та емоцій) давало підстави вченим ще з давнини припускати єдність афекту та інтелекту, емоційного та раціонального у структурі музичного мистецтва.

Виходячи з наявності розбіжностей серед наукових підходів зарубіжних та вітчизняних вчених щодо тлумачення сутності музичного інтелекту **метою** статті є визначення конструкту та змісту дефініції дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. Першим, хто поставив музику в один ряд з математикою, був Піфагор. Філософію своєї школи, вказує Малохатко Я., Акбаш К. він «засновував на тому, що музику варто сприймати як наукову дисципліну, а не практичне заняття. Він створив інструмент, відомий усьому світу як монохорд Піфагора» (Матяш, Терепа, 2018).

Сьогодні в Україні практично відсутні наукові роботи, що спрямовані на вивчення взаємозв'язку музики та інтелекту. В цьому контексті більшість досліджень з проблеми проведено західними психологами. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що пошук зв'язку між музикою та інтелектом розглядається вченими в різних контекстах: застосування інформаційних технологій та штучного інтелекту у сфері мистецтва та музики (Булка Б. А., Gillick J., Tang, K., & Keller, Vaswani A., Uszkoreit J., Shazeer N., Simon I., Hawthorne C., Ch. Payne); трактування музичного інтелекту як різновиду емоційного інтелекту (Ракітянська, Л. М., Гао Юань); як композиторської здібності, як прояв високого рівня музичного мислення (Біблер, Є. Герцман, Л. Дис, О. та ін.) ; як музичність або музичні здібності (Mursell J., Lynn R., Wilson R. G.), як показник професійної ідентичності (Л. О. Курганська, Зарицька В. В.).

Виклад основного матеріалу. Питання зв'язку музичності з інтелектом можна розглядати як комплексну міждисциплінарну проблему, яка перебуває на перетині кількох наукових галузей: психології здібностей, психології інтелекту та музичної психології, музичної педагогіки. Ці області гармонійно доповнюють одна одну і перетинаються, але акценти у вивченні означеного феномену в різних галузях знань зміщуються. Так, психологія здібностей пов'язує загальні та спеціальні здібності з інтелектом; у психології інтелекту сутність музичного інтелекту розглядається в рамках структурної організації музичних здібностей з урахуванням когнітивно-слухових здібностей; у музичній психології акцент зміщується у бік вивчення когнітивних механізмів музичності.

Більшість досліджень із проблеми проведено західними психологами. Так, автор класичної теорії «множинного інтелекту» американський психолог Говард Гарднер розглядає музичний інтелект як незалежний та автономний. Він відзначає зв'язок музичних із просторовими навичками, а розуміння ритмів у музиці з математичними здібностями. Разом з тим, С. Seashore вважав, що елементарні музичні здібності не пов'язані з інтелектом (Seashore, 1960). Всупереч такої позиції дотримувався Mursell J, який висунув гіпотезу, згідно з якою прості музичні здібності є аспектом загального інтелекту (Mursell, 1934). Цікавим є припущення Lynn R., Wilson R. , про елементарні музичні здібності, що є різновидами загального інтелекту. Згодом Schellenberg E., Weiss M., Ruthsat J., Detterman D., Griscom W., Ventura J. провели дослідження, на основі яких отримали зтверджували про значні зв'язки між музичними здібностями та інтелектом. Так, Miller R. доводить, що «музична обдарованість супроводжується значними успіхами у різних навчальних дисциплінах» (Miller, 1925)

Українськими вченими (Ракітянською Л.М., Самойленко О. І., Осадчаєю С. В., І.В. Ромаш І.Б., Тимків І.В.) було доведено, що здатність музикантів до розуміння закономірності розвитку музичної думки (вміння осмислювати музичний текст, оцінювати співвідношення його елементів) значно пов'язані з інтелектом. Вчені пояснюють це тим, що музичне мистецтво висуває високі вимоги до якостей, якими повинен володіти особистість в процесі музичної діяльності. Крім музичних здібностей, вказують дослідники, до значних чинників, що впливають на успішність даного виду діяльності слід віднести і загальний інтелект.

Таким чином, аналіз літератури показує, що інтелект тісно пов'язаний з базовими музичними здібностями. Ці дані дають підстави вважати, що у практиці музичної освіти облік інтелектуальних можливостей студентів разом із іншими чинниками дозволяє краще прогнозувати успішність навчання та професійної реалізації і, як наслідок, більш ефективно організовувати освітнє середовище. Виходячи з аналізу літературних джерел щодо проблеми дослідження музичний інтелект розглядається нами як сукупність психічних та фізіологічних процесів, що виникають у суб'єкта під час здійснення ним активної чи пасивної музичної діяльності. Однак слід звернути увагу на те, що музичний інтелект в багатьох випадках тісно пов'язаний з іншими здібностями та видами інтелекту. В контексті сказаного вчені акцентують

увагу на тісному зв'язку між різними здібностями особистості, які позитивно впливають на розвиток музичного інтелекту. Наприклад, музичний інтелект може поєднуватись з лінгвістичними здібностями, а саме, з умінням висловити сенс музики словом: «З одного боку, людина відкрита світу звуків, з іншого - знаходить адекватні словесні характеристики для опису своїх вражень» (Рибалка, 2016).

Музичні здібності можуть поєднуватися із логічними здібностями, внаслідок чого музична творчість (композиція, інтерпретація) набувають «чітку структуру, а музичне самовираження адресоване свідомості, що рефлексує» (Сливко, 2013).

І навпаки, музичний інтелект, «впливає на такі важливі аспекти, як слухове сприйняття, відчуття ритму та здатність рухатися» (Сливко, 2013). З цих підстав, вважають вчені, музичний інтелект «пов'язаний з іншими типами інтелекту... переважно з лінгвістикою, кінестетичною та просторовою». <https://uk.warbletoncouncil.org/inteligencia-musical-2269>

Наприклад, розташування пальців на струнах скрипки передбачає набуття просторових навичок (просторовий інтелект), а контроль над тонкими рухами рук сприяє розвитку кінестетичного інтелекту. <https://uk.warbletoncouncil.org/inteligencia-musical-2269>.

Нами виявлено три підходи вчених щодо сутності музичного інтелекту.

До першого підходу належать дослідники, що розглядають музичний інтелект як синтез компонентів музичних здібностей, поряд із почуттям ритму, музичним слухом, голосом тощо. Понад те, багато з них віддають музичному інтелекту керуючу роль в процесі формування музичної обдарованості. Саме інтелект відповідає за включення до ряду музичних здібностей креативності, як здатності вигадувати щось нове, знаходити неординарні рішення для того чи іншого музичного завдання.

У другому підході кореспондується думка про те, що інтелект не обмежується «сухими» розумовими здібностями і в його прояві значної ролі набувають переживання.

Третього підходу дотримуються вчені, які впевнені, що здібності є складовими компонентами музичного інтелекту. Цей підхід базується також на вихідному понятті категорії «інтелект»: «відносно стійка структура розумових здібностей індивіда». Трактують музичний інтелект як загальної розумової здібності вчені використовують «у вигляді поведінкових характеристик індивіда, пов'язаних з

розумінням та прогнозуванням подій, ефективністю діяльності, успішною адаптацією до нових життєвих завдань» (Семенова 2011).

Професор Говард Гарднер автор класичної теорії множинного інтелекту, серед виділеного ряду розглядає музичний інтелект як незалежний та автономний. Виходячи з поняття інтелекту в словнику української мови («розум, здатність людини думати, мислити») та в Академічному тлумачному словнику («рівень розумового розвитку») слід розуміти словосполучення «музичний інтелект» як незалежний автономний інтелект, основу якого складає універсальна мова музики та вміння суб'єкта (композитора, інтерпретатора, слухача) створювати образ музичного твору (Академічний тлумачний словник української мови, 1979).

Ученими сьогодні точаться суперечки щодо критеріїв оцінювання рівня музичного інтелекту. З одного боку носієм музичного інтелекту може бути суб'єкт, який володіє виконавськими вміннями або теорією музики, з іншого – музикант-аматор, що здатний до слухового сприйняття, відчуття ритму, цікавиться музично-просвітницькою діяльністю (Ракітянська, 2019). Ракітянська Л. вважає, що складність пошуку загального критерію оцінювання музичного інтелекту полягає у різноманітності видів музичного інтелекту. Автор вважає за необхідне виявлення загального критерія для представників різних культур, різних рівнів підготовленості до музичної діяльності, а також визначення загального продукту музичного інтелекту. Продуктом діяльності музичного інтелекту є і музичний текст, і його інтерпретація виконавцем і сприйняття та розуміння музики слухачем. Автор вважає, що критерієм рівня сформованості музичного інтелекту може бути сприйняття музики, створення, інтерпретаційне відтворення або слухове сприйняття образу музичного твору. В даному випадку не йдеться про «цілеспрямоване створення образу, а мається на увазі, що при сприйнятті музики у кожного суб'єкта сприйняття виникають образи емоційного та раціонального плану» (Ракітянська, 2019).

Істотну роль у сприйнятті музики вважає Субота М. В. відіграє апперцепція – «накопичені знання і музичний досвід слухача, що створює певну установку на сприйняття» (Субота, 2008). В цьому разі основними компонентами ціннісноцільової установки слухача, на думку автора є: «усвідомлені цінності відображеної в музичному творі дійсності, цілі, та умови його сприйняття» (Субота, 2008). Дані компоненти установки «визначають спрямованість процесу сприйняття, тобто вибірковість в осмисленні змісту музичного твору». (Субота, 2008).

Спираючись на теорію психічного відображення ми виділяємо три рівня відображення музики, що і визначає, у свою чергу, рівні прояви музичного інтелекту. Перший рівень – перцептивно-рефлексивний (первинне сприйняття музики).

Другий рівень – художньо-диференційний, на якому слухач чи виконавець намагається вловити закономірності будови твору, виявити особливості музичного образу, подати зміст музики. Цей рівень відрізняється більшою диференціацією та частковим проникненням у сутність музичного твору.

Третій рівень-синкретично-смісловий. На цьому рівні відбувається повноцінне сприйняття музичного твору. Слухач або виконавець сприймають та оцінюють твір з точки зору звуковисотності, інтервалів, регістрів, тривалостей, темпів, тембрів, фактур тощо. Саме цьому рівні можливе створення об'єктивного музичного образу, що характеризується високим рівнем музичного інтелекту.

Слід додати, що процес сприйняття музики відбувається із залученням музичних здібностей, про які так часто вказують вчені в контексті музичного інтелекту: зорово-слухо-рухових уявлення у різних комбінаціях, музична пам'ять, музичне мислення та уява.

Наприкінці аналізу наукової літератури слід зробити такі **ВИСНОВКИ** .

1. Музичний інтелект – незалежний автономний інтелект, в основі якого лежить універсальна мова музики, що набуває особливої значущості, стаючи доступним будь-якому суб'єкту сприйняття.

2. Основу музичного інтелекту складає вміння створювати образ музичного твору на основі музичного слуху, сенсорно-перцептивних, мнемічних і розумових здібностей, а також обізнаності в галузі історії та теорії музики.

3. Створення об'єктивного музичного образу, як прояв музичного інтелекту характеризується трьома рівнями: перцептивно-рефлексивним; художньо-диференційним та синкретично-смісловим.

4. Враховуючи досвід вчених ми розробили компонентну структуру музично-інтелектуальних умінь здобувачів вищої освіти, до якої уналежили чотири компоненти: інтенціонально-ціннісний, музично-когнітивний, адаптивно-діяльнісний та художньо- організаційний

ЛІТЕРАТУРА

Гарднер, Г. (2007). *Структура розуму: теорія множественного інтелекту*. М.: ООО «И.Д. Вильямс» (Gardner, H. (2007). *The Structure of Mind: Theory of Multiple Intelligences*. Moscow: LLC "I.D. Williams.").

- Ракітянська, Л. М. (2019). Формування емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва: результати констатувального експерименту. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки*; 4 (61), 42–46 (Rakityanska, L. M. (2019). Formation of Emotional Intelligence of Future Music Art Teachers: Results of the Constatative Experiment. *Continuous Professional Education: Theory and Practice. Series: Pedagogical Sciences*, 4 (61), 42–46).
- Малохатко, Я., Акбаш, К. *Статистичний аналіз закономірностей у творах Шопена*. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/228642022.pdf> (Malokhatko, Y., Akbash, K. *Statistical Analysis of Patterns in Chopin's Works*. [Online] Available at: <https://core.ac.uk/download/228642022.pdf>)
- Субота, М. В. (2008). Сприйняття музики як психологічної категорії. *Актуальні проблеми психології*, 37, 167–176 (Subota, M. V. (2008). Perception of Music as a Psychological Category. *Actual Problems of Psychology*, 37, 167–176).
- Жлуктенко, В. І., Наконечний, С. І., Савіна, С. С. (2011). *Теорія ймовірностей і математична статистика: навч.-метод. посібник: у 2-х ч. Ч. II*. Математична статистика. К.: КНЕУ (Zhliuktenko, V. I., Nakonechnyi, S. I., Savina, S. S. (2011). *Theory of Probability and Mathematical Statistics: Teaching Methodology*: in 2 parts. Part II. Mathematical Statistics. Kyiv: KNEU).
- Самойленко, О. І., Осадча, С. В. (2020). Музична семіологія як актуальний напрям теорії мовної свідомості. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU*. Collective monograph. Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", сс. 436–457. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-72-3> (Samoilenko, O. I., Osadcha, S. V. (2020). Musical Semiology as a Relevant Direction of the Theory of Linguistic Consciousness. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU*. Collective monograph. Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", сс. 436–457. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-72-3>).
- Матяш, О. І., Терепя, А. В. (2018). *Математика у творчості. Творчість у математиці: монографія*. Вінниця (Matyash, O. I., Terepa, A. V. (2018). *Mathematics in Creativity. Creativity in Mathematics*: Monograph. Vinnytsia).
- Рибалка, В. В. (2016). *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*. Київ, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка (Rybalka, V. V. (2016). *Dictionary of Psychology and Pedagogy of Personality's Giftedness and Talent: Terminological Dictionary*. Kyiv, Zhytomyr: ZHDU Publishing).
- Сливко, С. (2013). *Формування музично-слухацької активності студентів мистецьких спеціальностей у процесі інструментально-виконавської підготовки* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ (Slyvko, S. (2013). *Formation of Music Listening Activity of Students of Art Specialties in the Process of Instrumental Training* (PhD Thesis in Pedagogical Sciences: 13.00.02). Kyiv).
- Swaminathan, S., Schellenberg, E. G., Khalil, S. (2017). Revisiting the association between music lessons and intelligence: Training effects or music aptitude? *Intelligence*, 62, 119–124.
- Schellenberg, E. G., Weiss, M. W. (2013). *Music and cognitive abilities. Deutsch Deditor. The Psychology of Music*. London, UK: Academic Press.
- Carroll, J. B. (1993). *Human Cognitive Abilities. A Survey of Factor-analytic Studies*. New York: Cambridge University Press.
- Seashore, C. E., Lewis, D., Saetveit, J. G. (1960). *Seashore measures of musical talent*. New York: The Psychological Corporation.

- Mursell, J. (1934). *Human Values in Music Education*. New York: Silver Burdett.
- Lynn, R., Wilson, R. G., & Gault, A. (1989). Simple musical tests as measures of Spearman's. *Personality and Individual Differences*, 10, 25–28.
- Miller, R. (1925). Uber musikalische Begabuny.... Anlagen. *Zsch. F. Psychol*, 97, 191–214.

SUMMARY

Lou Yanmei. The essence and structure of musical intelligence in the context of training students of higher education

The article outlines the fundamental and applied significance of defining the essence of the phenomenon of musical intelligence as a complex interdisciplinary problem. Different approaches to scientists' understanding of the essence of musical intelligence are proposed: as behavioural characteristics of an individual, as the ability to experience emotions, as the ability to predict events. The article reveals a unifying criterion for representatives of different cultures and different levels of preparedness for musical activity - determining the level of musical intelligence. The criterion for the level of musical intelligence is the level of perception of music in the process of its creation, interpretation or auditory perception, accompanied by the presentation of emotional and rational images. The main mechanism for increasing the level of musical intelligence is apperception, which creates a certain attitude to perception, accumulation of knowledge and musical experience of the listener. It is proved that the creation of an objective musical image as a manifestation of musical intelligence is characterised by three levels: perceptual-reflective, artistic-differential, syncretic-semantic. The component structure of musical and intellectual skills of higher education students is developed, which includes four components: intentional-value, musical-cognitive, adaptive-activity and artistic-organisational.

Key words: musical intelligence, ability, activity, component structure, higher education students, musical art.

УДК 378.147:780.616.432]:159.954.2

Ma Цзе

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського
ORCID ID 0000-0002-8695-0036
DOI 10.24139/2312-5993/2023.03/072-083

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ТЕМБРОВО-ДИНАМІЧНОГО УЯВЛЕННЯ ПІАНІСТІВ У КОНТЕКСТІ МЕТОДИКИ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячена розгляду та визначенню змістових елементів темброво-динамічних уявлень студентів, які опановують фортепіано. Визначено, що до наукового контенту темброво-динамічного уявлення майбутнього учителя музики входять фізичні, психологічні та музикознавчі складові, які в однаковій мірі впливають на його виникнення та подальше методичне функціонування. У статті проаналізовані сучасні погляди на різні дуальні конструкти з уявлюваною складовою, їх смислові характеристики та структурні модифікації у залежності від конкретної методичної мети представлених досліджуваних понять, значення уявлення в кожній з них. Серед існуючих структур дуальних понять виокремлені звукообразні та музично-слухові уявлення, темброво-слухові та темброво-динамічні уявлення.